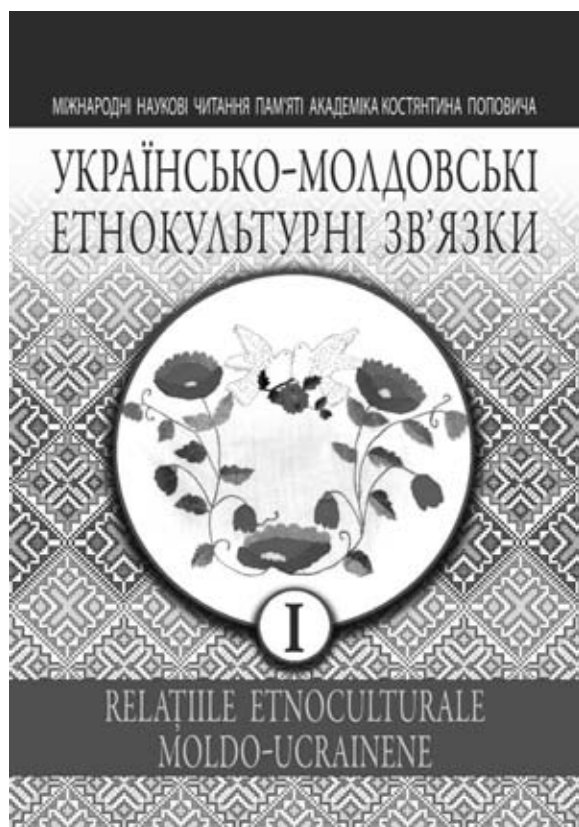

НОВЕ ВИДАННЯ ПРО УКРАЇНСЬКО-МОЛДОВСЬКІ ЕТНОКУЛЬТУРНІ ЗВ'ЯЗКИ

Олександр Головко

Міжнародні наукові читання пам'яті академіка Костянтина Поповича / авт.-уклад.: В. Г. Кожухар, К. С. Кожухар ; редкол.: Т. Бедонька-Кугал та ін. ; Інститут культурної спадщини Академії наук Республіки Молдова. — Кишинів, 2015. — Т. 1: Українсько-молдовські етнокультурні зв'язки. — 344 с.

Останнім часом значно зріс науковий інтерес до вивчення етнокультурної взаємодії на українсько-молдовському пограниччі, до аналізу історичного поступу й сучасного становища українців у Молдові та східно-романського населення в Україні, до дослідження етноідентифікаційних процесів серед представників обох спільнот, котрі живуть в умовах діаспори тощо. Свідченням жвавого зацікавлення цією проблематикою з боку вітчизняних учених-етнологів стала низка конференцій, проведених упродовж 2013–2015 років на базі Чернівецького та Одеського національних університетів, результати

роботи яких вилилися в кілька ґрунтовних наукових збірників¹.

Поряд з дослідженнями українських фахівців вивчення такого кола питань проводиться і в Республіці Молдова, передусім в Інституті культурної спадщини — профільному народознавчому осередку при Академії наук. Колеги із сусідньої держави кілька років поспіль ініціюють плідні наукові обговорення пограничної тематики, впливу глобалізаційних процесів на етнокультуру, а також істотну увагу приділяють молдовській діаспорі в Україні та українській у Молдові.

Зауважимо, що протягом 2012–2014 років окресленій проблематиці було присвячено три зібрання Міжнародних наукових читань, проведених Сектором етнології українців Інституту культурної спадщини для вшанування пам'яті видатного українця, дослідника українсько-молдовських літературних і фольклорних зв'язків, академіка Академії наук Молдови та Вищої школи України Костянтина Федоровича Поповича (1924–2010). За результатами цих заходів до друку заплановано тритомник матеріалів; перший уже опубліковано (наприкінці 2015 р.), а видання решти очікується у 2016 році.

Зі змістом і проблематикою першого тому матеріалів («Українсько-молдовські етнокультурні зв'язки») пропонуємо ознайомитися детальніше. Він виданий з ініціативи учнів та послідовників К. Поповича — доктора історії Віктора Кожухаря, доктора педагогіки Катерини Кожухар, доктора педагогіки Марини Туницької та ін. Структурно том складається із трьох розділів, у яких репрезентовано дослід-

ницьку, літературну та громадську діяльність академіка К. Поповича, а також висвітлено сучасні наукові здобутки історико-етнологічних, літературознавчих, етнолінгвістичних та лінгводидактичних студій з україністики й культурної компаративістики.

З «Переднього слова» дізнаємося про кількість та інституційну належність авторів видання (до роботи над збірником було залучено 29 дослідників з академічних установ України й Молдови, університетів Одеси, Чернівців, Львова, Вінниці, Кишинева, Тирасполя та Бельців). У ньому також наведено перелік установ та громадських організацій, за підтримки й фінансового сприяння яких збірник вийшов друком (Посольство України в Республіці Молдова, примарія м. Кишинева, Українська громада ім. П. Могили). У вступних заувагах стисло розкрито й тематичну спрямованість опублікованих статей, указано на нові джерела (архівні й польові), що вперше вводяться в науковий обіг.

Для розуміння наукової значимості матеріалів збірника необхідно дещо ширше розкрити зміст кожного з його розділів. Так, велику інформативність для дослідників історіографії вивчення української етнокультури за кордоном та українсько-молдовських літературних зв'язків мають наукові розвідки, уміщені в першому розділі «Академік Костянтин Попович — учений, письменник, громадянин».

Зокрема, у розлогіій оглядовій статті учнів і послідовників академіка — подружжя Віктора та Катерини Кожухарів — подано біографічний нарис про його життя, художню творчість та наукову діяльність. Зазначено, що уродженець Буковини К. Попович залишив помітний слід у культурах трьох народів — молдовського (як знавець творчості письменника-класика М. Емінеску), українського та російського (як літератор та дослідник слов'янсько-східнороманських літературних взаємин). Окрему увагу приділено ролі Костянтина Федоровича як фундатора першого і єдиного академічного українознавчого осередку в Республіці Молдова, що заснований

1991 року при Інституті національних меншин (нині — Інститут культурної спадщини). Ідеться про Відділ історії, культури та мови українців Молдови (тепер — сектор «Етнологія українців»), очолюваний ученим протягом 19 років.

У розвідці доктора філології Думітру Апетрі схарактеризовано здобутки дослідника у вивченні питань молдовсько-українських літературних зв'язків, наведено перелік його найважливіших праць (розділів колективних видань та одноосібних публікацій), надрукованих упродовж 1960—1990-х років. Питанням громадської діяльності вченого, зокрема участі в роботі Товариства української культури в Молдові (засноване в 1989 р.), присвячена стаття Ірини Деркач. У ній авторка аналізує роль К. Поповича у справі формування музею «Українці в культурі Молдови» (функціонує з 1999 р.), повідомляє про створення експозиції для вшанування пам'яті діяча, що наповнена матеріалами з його особистого архіву. Письменницьку грань діяльності К. Поповича, зокрема його мемуаристику, розкриває доктор філології Світлана Прокоп, переконуючи, що в спогадах є ключ до розуміння світогляду та моральних чеснот цієї непересічної людини.

Другий розділ збірника «Етнологія. Історія. Мистецтво» буде корисний дослідникам традиційної культури, етнополітологам та мистецтвознавцям. Його етнологічна частина ознайомлює читача з австрійським періодом вивчення етнографії румунів Буковини (розвідка Івана Воротняка), особливостями весільної звичаєвості та обрядовим фольклором українців і молдован краю (публікації Олени та Георгія Кожолянків). Цікавими є також статті Віктора Кожухаря та Віктора Панька стосовно етнічної історії українців окремих поселень Молдови, зокрема Тараклійського та Глоденського районів.

Тут розкриваються й особливості господарсько-матеріальної культури українців Буджака та Північної Бессарабії. Скажімо, на основі вперше опублікованих польових даних Віктор Кожухар дослідив комплекс життє-

забезпечення населення українського степового села Мусаїт Тараклійського району, Ярослав Тарас порушив проблему походження класи (громадської взаємодопомоги) при спорудженні українцями Молдови господарських будівель, Тетяна Файник відстежила духовні аспекти традиційного житлобудівництва тощо.

Історикам міжетнічних взаємин на Буковині кінця XIX ст., дослідникам політики національного будівництва в довоєнній Молдовській автономії та в сучасній Республіці Молдова, фахівцям із транскордонного співробітництва будуть корисними дослідження Сергія Добржанського про буковинське товариство «Руська бесіда», Олега Галуценка стосовно політики коренізації в Молдавській Автономній Соціалістичній Радянській Республіці у 1920-х роках, Лілії Браги про політично-культурний портрет українства сучасної Молдови, Олени Балан з приводу впливу етнічних феноменів на співпрацю постсоціалістичних держав з питань поглиблення демократичних реформ. Мистецтвознавчі студії представлені публікацією Антипа Царелунге про біографію та творчу діяльність народного артиста України, уродженця Молдови, відомого хореографа Михайла Гузуна.

У третьому розділі збірника «Фольклор. Етнолітература. Етнолінгвістика. Лінгводидактика» охоплено широке коло питань, пов'язаних із репрезентаціями української культури в молдовській літературі, слов'янсько-східнороманськими інтерференціями в говірках тамтешніх українців, радянськими та сучасними дослідженнями міжетнічної взаємодії у фольклорі, розглядом становлення та поточного стану українського шкільництва в Республіці Молдова.

Так, етнолітературний напрям у виданні представлено розвідками Тетяни Бедоньки-Кугал та Діани Ігнатенко про вплив української культури на творчість класиків молдовського письменства Богдана Петричейку Хашдеу та Георге Асакі. Історіографії вивчення обопільних взаємовпливів у фольклорі присвячена ґрунтовна стаття Ольги Харчишин, де авторка

з нових наукових позицій намагається розкрити евристичний потенціал праць радянських фольклористів. Ще одна дослідниця усної народної творчості — Оксана Кузьменко — розглядає існуючі теоретично-методологічні принципи класифікації соціально-побутових пісень і пропонує на основі текстів, записаних від українців півночі Молдови, власний проєкт — «Структурно-семантичний показник пісенних мотивів і мотивів української соціально-побутової лірики».

У цьому розділі опубліковано також кілька цікавих етнолінгвістичних розвідок, що розкривають особливості мовлення українців Молдови на лексичному рівні. Наприклад, Катерина Кожухар у своїй статті на основі великого масиву експедиційних записів аналізує українсько-молдовські інтерференції в назвах страв із пшеничного борошна. Східнороманським запозиченням у ботанічній лексиці слов'янського населення Південної Бессарабії приділила увагу Олена Дакі. Побутовий лексикон мешканців Буковинсько-Бессарабського порубіжжя у своєму дослідженні розкрила Людмила Чолану.

Фонетичний рівень мови українців Молдови, впливи на нього іноетнічного оточення та зв'язки з мовленням населення історичної батьківщини на прикладі с. Булаєшти Орґеївського району схарактеризували Олексій Романчук, Олена Пупулова та Інна Гороф'янюк. У статті перших двох авторів відстежено органічний зв'язок мови булаєштців з говірками українців Карпатського регіону. Третя дослідниця на основі записів мовлення жителів села довела, що не менш тісні мовні контакти діаспори були і з населенням Поділля, про що свідчать зафіксовані там шість із дев'яти фонетичних ознак подільського говору.

Останній напрям українознавчих студій в аналізованому збірнику репрезентований статтями з лінгводидактики. Зокрема, у публікаціях Мінодори Вахницької, Антоніни Чобан-Пілецької, Алли Маслової, Алли Ткачук та Інни Ушнурцевої відстежено значення полікультурної освіти для соціалізації

особистості, визначено дидактичні підходи та виховні принципи, необхідні для формування в студентів вишів етнокультурної грамотності та толерантності, наголошено на особливостях сприйняття ними іншомовних текстів.

У кількох розвідках розкрито специфіку початкової, середньої та вищої ланок української освіти в Республіці Молдова. Так, у статті Катерини Кожухар на основі численних науково-дидактичних матеріалів проаналізовано становлення, здобутки та проблеми українського шкільництва в Молдові за період з 1989-го по 2015 рік. Марина Туницька охарактеризувала особливості реалізації лінгвокультурологічного підходу в навчанні українців діаспори, зацентрувала увагу на ментальних символах, що відображають національну свідомість та мовну картину особистості в умовах полікультурного середовища.

Варто відзначити й зовнішнє оформлення збірника. У першому томі вміщено кольорові вкладки зі світлинами, що відображають робочі моменти, обговорення та презентації, які відбулися в рамках Круглого столу, організованого 2011 року з нагоди першої річниці

з дня смерті академіка К. Ф. Поповича. Обкладинка виконана з використанням мотивів українських орнаментів Молдови, зокрема вишивки зі згаданого вже с. Мусаїт Тараклійського району. Зручно, з дотриманням усіх вимог, вибудовано науковий апарат колективної праці — систему посилань, іншомовні анотації тощо; у кінці розміщено вичерпні відомості про авторів. На окремих сторінках помічено кілька незначних технічних помилок видавничого характеру, які не применшують наукової значимості цього збірника.

Отже, з ініціативи молдовських колег-україністів сучасна етнологія поповнилася ще однією працею, присвяченою багатоаспектним проблемам етнокультурної взаємодії українців діаспори з молдовським іноетнічним середовищем. Уміщені в ній дослідження міждисциплінарного характеру, доповнюючи відомі факти про українство поза основною етнічною територією та розвиваючи нові, маловивчені питання, сприяють розширенню горизонтів гуманітарного знання, потребу в чому диктує сьогодення. Очікуємо на такі актуальні розвідки і в наступних томах видання.

¹ Спільність молдовської та української культур. Матеріали Міжнародної наук.-практ. конференції (27–28 вересня 2013 р.), м. Чернівці/Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, Ф-т іст. ; [редкол.: Г. К. Кожоляно та ін.]. – Одеса : ВМВ, 2013. – 160 с.; Етнокультура порубіжжя: локально-територіальні особливості: [зб. наук. пр.] / Одес.

нац. ун-т ім. І. Мечникова, Іст. ф-т та ін. ; [редкол.: В. К. Борисенко та ін.]. – Одеса : ОНУ, 2014. – 418 с.; Етнокультурні процеси українсько-східнороманського порубіжжя : [зб. наук. пр.] / Одес. нац. ун-т ім. І. Мечникова, Іст. ф-т та ін. ; [редкол.: В. К. Борисенко та ін.]. – Одеса : ОНУ, 2015. – 294 с.